FİRÂK-I IRAK

SÜLEYMAN NAZİF

Vatanın Felaketlerine Ağlayan Birkaç Şiir

Hazırlayan
Hüseyin Özdemir

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1801
KÜLTÜR SERİSİ: 1004

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-233-7

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Son Okuma: Hüseyin Özdemir

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: GNG Tanıtım

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TIC. LTD. ŞTI.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

SÜLEYMAN NAZİF (1869-1927)

Vatan ve millet sevgisinin buram buram tüttüğü şiir ve düz yazılarıyla Türk edebiyatında haklı bir yer edinmiş olan Süleyman Nazif, 1869 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. Köklü bir aileye mensuptur. Kardeşi Faik Ali Ozansoy, Servet-i Fünûn edebiyatının önde gelen isimlerindendir. Şair ve tarihçi olan babası Said Paşa'nın yanı sıra dedesi Süleyman Nazif Efendi ve onun babası İbrahim Cehdî Efendi de kendi devirlerinin tanınmış ilim ve edebiyat adamlarıydı.

Süleyman Nazif
(Basra Valisi iken)

Babası Said Paşa'nın *"Mizânü'l Edeb"* adlı bir belâgat kitabı ayrıca on ciltlik *"Mir'âtü'l İber"* adlı bir tarih külliyâtı vardır. Annesi Ayşe Hanım da Akkoyunlu Devleti'nden gelen ailelerinden birine mensuptur.

Babasının görevi sebebiyle düzenli bir eğitim hayatı olmamakla birlikte yine onun çevresindeki kıymetli isimlerden dersler aldı. Baba evindeki kültürel sohbetler Süleyman Nazif için tam bir irfan ocağıydı.

Süleyman Nazif'in babası
Diyarbakırlı Said Paşa

Çok genç yaşta Muş Reji İdaresinde (1891), ardından Mardin ve Diyarbakır İdare Meclisinde aldığı görevlerle memuriyet hayatına atıldı.

1897'de Paris'e giderek Jön Türklerin en önemli yayın organı olan -Ahmet Rıza tarafından çıkarılan- *Meşveret* gazetesinde II. Abdülhamid aleyhtarı yazılar kaleme aldı. Ancak Abdülhamid'le Jön Türkler arasındaki uzlaşma ve saray tarafından verilen teminatlar karşısında aynı yıl ülkeye dönerek yeniden memuriyet görevi alanlardan biri de oydu. Bu süreçte Bursa Vilayet Mektupçuluğu yaptı. On iki yıl kaldığı Bursa'da büyük dedesi İbrahim Cehdî'nin adıyla *Servet-i Fünûn*'da şiirleri yayımlandı.

Süleyman Nazif'in kardeşi
Ali Faik Ozansoy

II. Meşrutiyet'in ilanını müteakip (1908) geldiği İstanbul'da Ebuzziya Tevfik'in çıkardığı *Yeni Tasvir-i Efkâr*'da İttihad ve Terakki yönetimine getirdiği eleştiriler sebebiyle çeşitli taşra valilikleri ile -Basra, Kastamonu, Trabzon, Musul, Bağdat- İstanbul'dan uzaklaştırıldı (1909-1914).

1912'de *Hak* gazetesinde siyasi yazılar yazdı. Bağdat'tan döndükten sonra kendisini tamamen gazeteciliğe verdi. 1918'de Cenab Şahabeddin'le beraber *Hadisât* gazetesini çıkardı.

Türk dostu oluşuyla tanınan Fransız şair ve yazar Pierre Loti

İşgal kuvvetleri komutanlarından Fransız General D'Esperey'in rıhtımdan Fransız Konsolosluğuna kadar gösterişli bir at üzerinde icra ettiği geçit töreni ve kendisini karşılayan azınlıkların sevinç gösterileri üzerine kaleme aldığı ***"Kara Bir Gün"*** adlı yazı büyük ses getirdi (9 Şubat 1919). Yine 23 Ocak 1920'de Pierre Loti için düzenlenen bir anma toplantısında yaptığı konuşmada İstanbul ve Anadolu'da yaşanan işgalleri ağır bir şekilde eleştirince İngilizler tarafından yakalanarak Malta Adası'na sürgün edildi ve burada kaldığı yirmi ay boyunca vatan ve millet sevgisini, mutlu geleceğe dair ümidini ortaya koyan şiirler yazdı. Sürgünden döndükten sonra da çeşitli gazetelerde yazıları yer aldı. Maddi sıkıntılar içindeki hayatı 4 Ocak 1927'de İstanbul'da sona erdi. Edirnekapı Mezarlığına defnedildi.

Şiirlerinde Sâdi-i Şirazi, Namık Kemal, Abdülhak Hamid, Victor Hugo, Sully Prudhomme gibi beğendiği şairlerin etkisi belirgindir. Bireysel konuların ele alındığı şiirlerinin aksine toplumsal konulu şiirlerinde ümitli bir hava hâkimdir.

Şiirleri kadar nesirleri de vatan sevgisinin coşkunluğuyla doludur. Dile hâkimiyeti başta Yahya Kemal ve Ahmed Haşim olmak üzere pek çok üstadın takdirini toplamıştır. Ne kadar bereketli bir kaleme sahip olduğu aşağıdaki listeden de anlaşılacaktır:[1]

Eserleri:

1) *Bahriyelilere Mektup* (1897)
2) *Malûmu İlam* (Abdülahrar Tahir adıyla-1897)
3) *El-Cezîre Mektupları* (1897)
4) *Nâmık Kemâl* (Abdülahrar Tahir adıyla-1897)
5) *Murad Bey* (1897)
6) *Gizli Figanlar* (Şiir-1906)

---

[1] Muhammet Gür, "Süleyman Nazif", *DİA*, c. 38, İstanbul 2010, s. 92-94; Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, c. II, MEB, İstanbul, 1998, s. 1044-1046; Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, Ötüken, İstanbul, 1995, s. 553-554; https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/suleyman-nazif-1869-1927-2/ 05.10.2021.

7) *Victor Hugo'nun Bir Mektubu* (çeviri-1908)
8) *Boş Herif* (1910)
9) *Süleyman Paşa* (1910)
10) *İki İttifakın Tarihçesi* (1914)
11) *Mektuplar* (1916)
12) *Batarya ile Ateş* (1916)
13) *Firâk-ı Irak* (manzum-mensur-1918)
14) *Âsitân-ı Tarihte Galiçya* (1919)
15) *Mehmed Akif* (1919)
16) *Pierre Loti Hitâbesi* (1920)
17) *Tarihin Yılan Hikâyesi* (1922)
18) *Namık Kemal* (1922)
19) *Lütfi Fikri Bey'e Cevap* (1922)
20) *Çal Çoban Çal* (1923)
21) *Nâsırüddin Şah ve Bâbiler* (1923)
22) *Hazreti İsa'ya Açık Mektup* (1924)
23) *Çalınmış Ülke* (1924)
24) *Malta Geceleri* (şiir-1924)
25) *Külliyât-ı Ziya Paşa* (1924)
26) *Âbide-i Şühedâ* (1925)
27) *İki Dost* (Namık Kemal ve Ziya Paşa/1925)
28) *Fuzuli* (1926)
29) *İmana Tasallut-Şapka Meselesi* (1926)
30) *Kâfir Hakikat* (1926)
31) *Lübnan Kasrı'nın Sahibesi*
(P. Benoit'ten çeviri-1926)
32) *Yıkılan Müessese* (1927)

Süleyman Nazif'in kitaplarında da zaman zaman bahsi geçen ve onu millî tarihimizin önemli bir ismi yapan **"Kara Bir Gün"** adlı yazıya bu kısa biyografi içerisinde yer vermek istiyoruz:

Süleyman Nazif'in *Kara Bir Gün* adlı yazısının yazılmasına sebep olan işgal kuvvetleri komutanlarından Franchet d'Esperey

KARA BİR GÜN

"Fransız generalinin dün şehrimize gelişi münasebetiyle bir kısım vatandaşlarımız tarafından icra olunan nümayiş, Türk'ün ve İslam'ın kalbinde ve tarihinde müebbeden kanayacak bir yara açtı. Aradan asırlar geçse ve bugünkü hüzün ve düşüşümüz şevk ve yükselişe çevrilse yine bu acıyı

hissedecek ve bu hüzün ve üzüntüyü evlat ve torunlarımıza nesilden nesile ağlayacak bir miras olarak terk edeceğiz.

Almanya orduları 1871 senesinde Paris'e dâhil olarak -Büyük Napolyon'un zaferlerinin taşlaşmış bir şiiri olan- zafer tâkı altından geçerlerken bile Fransızlar bizim kadar hakaret görmemişti. Ve bizim dün sabah saat dokuzdan on bire kadar hissettiğimiz ümitsizlik ve azabı duymamıştı. Çünkü Fransız namını taşıyan her fert, çünkü yalnız Hristiyanlar değil, Yahudi Fransızlar ve Cezayirli Müslümanlar, o millî matem karşısında aynı yanıp yakılma ve hicap ile ağlamış ve kızarmışlardı.

Biz ise millî varlıklarını ve dillerini bizim yüce gönüllülüğümüze borçlu olan bir kısım halkın sevinç gürültüleriyle bu yüce matemimize en acı hakaretlerin birer tokat şeklinde atıldığını gördük. *"Buna müstahak değildik."* diyemeyiz. Müstahak olmasaydık bu felâkete uğramazdık. Her milletin hayat sayfalarında birçok talihinin yükseldiği ve alçaldığı sayfalar vardır. Fransa Kralı Birinci Fransuva'yı "Şarlken"'in hapishanesinden kurtarmış ve koca Viyana şehrini defalarca sarmış bir ümmetin kader defterinde böyle bir elem verici satır da yazılı imiş. Her hâl değişkendir. Arapların güzel bir sözü var:

"İsbir fe-inne'd-dehre lâ-yasbir." (Sen sabret, çünkü zaman sabırsızdır.) derler.[2]

---

[2] Aşağıdaki orijinal metinde mürettip hatası olduğunu düşündüğümüz bir iki yerde anlama en uygun müdahalelerimizi köşeli parantez içerisinde belirttik:
Hâdisât, 8 Cemaziyelevvel 1337/9 Şubat 1335/9 Şubat 1919. İBB Atatürk Kitaplığı, nr 00698_00063_1919M0209_89298.

KARA BİR GÜN

Fransız cenerâlinin dün şehrimize vürûdu münâsebetiyle bir kısım vatandaşlarımız tarafından icrâ olunan nümâyiş, Türk'ün ve İslâm'ın kalbinde ve târihinde mü'ebbeden kanayacak bir cerîha açdı. Aradan asırla[r] geçer ve bugünkü hüzn ve idbârımız şevk ve ikbâle münkalîb olsa yine bu acıyı hissedecek ve bu hüzn ve te'essürü evlâd ve ahfadımıza nesilden nesile ağlayacak bir mirâs terk edeceğiz.

Almanya orduları 1871 senesinde Pâris'e dâhil olarak -büyük Napolyon'un neşîde-i mütehaccire-i muzafferiyâtı olan- tâk-ı zafer altında[n] geçerken bile Fransızlar bizim kadar hakāret görmemişdi ve bizim dün sabah sâ'at tokuzdan on bire kadar hissetdiğimiz ye's ve azâbı duymamışdır. Çünkü Fransız nâmını taşıyan her fert, çünkü yalnız Hristiyanlar değil Yahudi Fransızla[r] ve Cezâirli Müslümanlar o mâtem-i millî karşısında aynı telehhüf ve hicâb ile ağlamış ve kızarmışlardı.

Biz ise mevcûdiyet-i lisâniye ve milliyeler[ini] bizim ulüvv-i cenâbımıza medyûn olan bir kısım halkın hây u hûy-ı şemâtetiyle mâtem-i mu'azzezimize en acı hakāretlerin birer tokat şeklinde atıldığını gördük. Buna müstahak değil idik, diyemeyiz. Müstahak olmasaydık bu felâkete dûçâr olmazdık. Her kavmin sahâif-i

Hüseyin Özdemir: 1974'te İstanbul-Kâğıthane'de doğmuştur, aslen Karslıdır (Selim ilçesi-Çıplaklı köyü). İlk ve ortaöğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra Marmara Üniversitesi Tarih Öğretmenliği Bölümünü bitirmiştir. 1998 yılında Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Afyon-İhsaniye ilçesine bağlı Döğer kasabasında başladığı öğretmenlik görevini, -2002 yılından beri İstanbul'un muhtelif okullarında- 18 yıl boyunca sürdürmüştür. 2015 yılında Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve İlişkileri Anabilim Dalından *Babanzâde İsmail Hakkı Bey*'in Meşrûtiyet Düşüncesi adlı yüksek lisans tezi ile mezun olmuştur. Evli olup yazarlık ve musahhihlik ile hayatını sürdürmektedir. Yazarın yayımlanmış eserleri şunlardır:

1. Hüseyin Özdemir, *Gölgeye Son Hitap*, İver Yayınları, İstanbul 2010.

2. Hüseyin Özdemir, *Demokrasi Tarihimizde İttihad ve Terakkili Yıllar-Babanzâde İsmail Hakkı Bey'in Penceresinden*, Ötüken, İstanbul 2016.

3. Hüseyin Özdemir, *Mitolojiden Tarihe Seçme Hikâyeler,* Ötüken, İstanbul 2018.

4. Ali Reşad-İsmail Hakkı, *Bismarck Hususî ve Siyasi Hayatı,* Haz. Hüseyin Özdemir, Ötüken, İstanbul 2018.

5. Uğurhan Karaaslan-Hüseyin Özdemir, *Çift Başlı Kartalın Hikâyesi-Selçuklular 1*, Historia, İstanbul 2018.

6. Babanzade İsmail Hakkı, *Tanin Yazıları*, c. I-II, Haz. Hüseyin Özdemir, Ötüken, İstanbul 2020.

7. Süleyman Nazif, *Batarya ile Ateş*, Haz. Hüseyin Özdemir, Ötüken, İstanbul 2021.

8. Süleyman Nazif, *Çal Çoban Çal*, Haz. Hüseyin Özdemir, Ötüken, İstanbul 2021.

---

hayâtında birçok ikbâl ve idbâr sahîfeleri vardır. Fransa Kralı Birinci Fransuva'yı "Şarlken"in mahbesinden kurtarmış ve koca Viyana şehrini kerrât ile sarmış bir ümmetin defter-i mukadderâtında böyle bir satır-ı elîm de ezelden mastur imiş. Herhâlde mütehavvildir. Arabların güzel bir sözü vardır:
"Isbir inne'd-dehri lâ-yasbir."

İÇİNDEKİLER

SADELEŞTİRİLMİŞ METİN

Hazırlayanın Ön Sözü....13
Anneme!....17
EYVAH!......18
HÜSEYİN-İ MAZLUMA....19
DİCLE VE BEN....20
YÂR-I NÂİM [UYUYAN SEVGİLİ]....24
DİYÂR-I FUZÛLÎ....27
BAĞDATLI FUZÛLÎ'DEN ERZURUMLU NEFÎ'YE....29
BASRA'YA NİYAZLAR [BASRA'YA YAKARIŞLAR]....35
Basra'ya Bir Niyaz....35
YİNE O MEHCÛREYE [YİNE O AYRI DÜŞMÜŞE]....36
EDEBİYATÇI DOSTUM AHMED RÂSİM BEY'E....37
ŞEHİDİN BABASI....38
SÜBHÂNEKE YA MUHAVVİLE'L-AHVÂL!....47
ESKİ BİR DERDE DAİR....51
KÜBALILAR....51

ORİJİNAL METİN

Anneme!....57
EYVÂH!......58
HÜSEYİN-İ MAZLÛMA....59
DİCLE VE BEN....61
YÂR-I NÂ'İM....64
DİYÂR-I FUZÛLÎ....66
FUZÛLÎ-İ BAĞDÂDÎ'DEN NEF'Î-İ ERZURUMÎ'YE....68
BASRA'YA NİYÂZLAR....72
Basra'ya Bir Niyâz....72
Yine O Mehcûreye....72
MUHİBB-İ EDÎBİM AHMED RÂSİM BEG'E....73
ŞEHİDİN BABASI....74
SÜBHÂNEKE YA MUHAVVİLE'L-AHVÂL!....83
BİR DERD-İ KADÎME RÂCİ'....86
KÜBALILAR....87
KİTABDA İSİMLERİ SARÂHATEN VE ZIMNEN MESTÛR OLANLAR....88
FİHRİST....90
İNDEKS....89

Hazırlayanın Ön Sözü

Ötüken Neşriyatın değerli editörlerinin ilgi ve teşvikiyle Süleyman Nazif'i ve fikirlerini yeniden Türk okuruna sunmak amacıyla koyulduğumuz yolda üçüncü eser olarak onun 1918 tarihli *Firâk-ı Irak* adlı manzum-mensur tarzındaki kitabına yer veriyoruz.

Elinizdeki eserde I. Cihan Harbi'nin ardından Türk vatanından koparılan Irak'a dair ağıt niteliğinde hüzünlü birkaç şiir, düzyazı ve hikâye sizi bekliyor.

Hüzün deyip geçmemeli; bireysel veya toplumsal acılar karşısında hüzünlenebilen bir kalp, insanlığımızı henüz yitirmediğimizin de bir delilidir aslında. Süleyman Nazif'in kudretli kaleminden damla damla taşan bu hüzün -eminiz ki- sihirli bir iksir gibi sizi de etkisi altına alacak ve taşmak için göz kapaklarınızı zorlayacak.

Kuşkusuz Süleyman Nazif'in neslinin vatan ufku bizimkinden çok daha genişti. Edirne, onlar için bir serhat şehri değildi mesela. Irak, Şam vali gönderdiğimiz yerlerdi. Ne var ki asırlık ihmallerimizin bedelinin ödenme vakti gelip çatmış bulunuyordu. Ruhumuzun sindiği nehirlerden Tuna'yı kaybedişimizin acısı dinmeden Dicle de mecrasını ayrı bir kadere doğru çevirmeye hazırlanıyordu. "Tek dişi kalmış canavar"ın Osmanlı ülkesinden kopardığı her bir parça gibi yetim kalışına ağlayıp çağlayacaktı bir müddet.

Milletinin ıztırabını yüreğinde taşıyan aydınlar için de zor zamanlardı. Zira tarihe kayıt düşebilmek için bu ıztıraba tercüman olmaları gerekiyordu; gözyaşlarını tenha köşelerde akıtamazlardı…

İşte, Süleyman Nazif de anadan daha aziz saydığı "vatan" için döktüğü birkaç damla gözyaşından oluşan bu eserini annesine ithaf ederek başlıyor satırlarına. Devamında İmam-ı Azam'ın, Hazret-i Hüseyin'in yattığı toprakların elden çıkışına ağıt tutuyor. "Dicle ve Ben" şiirinde temiz vatan topraklarını çiğneyen düşman orduları karşısında sitem oklarını kâh çaresizce Dicle Nehri'ne yöneltiyor kâh bir öz eleştiri olarak kendimize. Uyuyan sevgili olarak nitelediği Bağdat da bu tenkitlerden nasibini alıyor. Yitirdiğimiz hazine-

lerden biri de kuşkusuz Türk şiirinin en zirvesine taht kurmuş olan "Fuzûlî'nin diyarı"dır. Nazif onunla da dertli dertli söyleşmeden edemiyor.

Hayalinde kurduğu şairler meclisinde büyük dîvan şairi Nefî'ye, kendisini boğduran IV. Murad'a hakkını helal ettirirken ileri sürdüğü gerekçe hem derdini hem ufkunu ortaya koyuyor: Bağdat'ın düşmandan geri alınması.

Nazif'in Irak toprağında yitirilişine ağıt yaktığı beldelerden biri de Basra.

Cihan Harbi'nde oğlunu kaybeden Ahmed Râsim Bey'e ithaf ettiği "Şehidin Babası" adlı hikâyedeki hüzün, dalga dalga yayılarak bütün benliğimizi kaplıyor.

Vatan topraklarının kaybı karşısındaki duyarsızlıklara tramvayda rast geldiği o meçhul Erzurumluyla beraber isyan etmemek elde değil.

Basra'da İngilizlerin sevk etmekte olduğu Türk esirler için galeyana gelen Arapların niçin ağladıklarını anlıyoruz ama "Ba'de harabü'l Basra! (Basra yıkıldıktan sonra!..)"

İslâm medeniyetinin yüz akı olan Endülüs'ün katili İspanyolların Amerika karşısında uğradığı yenilgi sebebiyle duyduğu teselli, Nazif'in tarih şuurunun ne kadar derinlere uzandığını gösteriyor.

Hâsılı gerek kalem kudreti gerek samimiyetiyle Süleyman Nazif'in bu muhteşem eseriyle henüz yitirilmemiş vatan topraklarının değerine dair gönüllerinizde bir heyecan uyandırmayı ümit ediyoruz.

Kâğıthane/İstanbul
Eylül 2021
Hüseyin Özdemir

Anneme![1]

Kabrini on senede ancak iki defa ziyaret edebildim. Hissizliğe ve vefasızlığa pek benzeyen bu günahı unutturmak ve affettirmek için şu an sana öyle bir mezar inşa ediyorum ki vatan muhabbeti insanlığın erdemlerinden sayıldıkça ve vicdanların en mahrem kısmında bugün eninler [inlemeler], insanlığın kalbinde kabul görüp duygulanacak yer bulundukça tavaf olunacak.

İtiraf ederim ki ben bu dertlerimi kâğıt üstüne döktüğüm günler seni değil senden daha büyük… -kıskanmayacağını ve memnun olacağını bildiğim için söylüyorum anne- senden daha muazzez vâlide olan vatanı düşünüyordum ve sadece onu düşündüm. Sen gözyaşlarımın kaynaklarıyla kalemimin feryat ettiği mürekkebi kuruduktan sonra hatırıma gelebildin.

On sene evvel bedenini "Büyük Ada"nın -matemle alay edecek derecede şuh ve arzulu olan- topraklarına gömmüştüm. Bugün de ruhunu -kaderine bu sayfaların ağladığı- perişan beldenin kumlarına defnediyorum. Sen dünya yüzündeki kimsesizliklerini o çöllerde daha az hissedersin. O çöller ki en yüksek bir seyir ufku olan "Mardin" kasabasındaki mezarından babam da ihtimâl ki bu dakikada benim gibi ağıt yakıyor.

Ah, anne!..

Keşke ben yalnız senin öksüzün olsaydım ve yalnız senin öksüzün olarak kırk sene evvel ölseydim de böyle vatan yetimi ve tarih yetimi kalmasaydım!..

Nişantaşı
Senden çok bedbaht oğlun

---

[1] S. Nazif'in annesi, kökeni Akkoyunlulara dayanan Ayşe Hanım'dır. Muhammed Gür, "Süleyman Nazif", *DİA*, c. 38, İstanbul 2010, s. 92-94. (h.n.)

EYVAH!..

Revân-ı pâk-i Muhammed semada giryandır,
Muhalledâtını İslâm'ın ettiler tahrif:
İmam-ı Azam'ın âfâk-ı içtihadında
Eder mücadele nâkus ile ezan-ı şerif!..
15 Mayıs 1917

[Hazreti Muhammed'in tertemiz ruhu semada ağlamaktadır/Bozdular ebedi hükümlerini İslâm'ın/İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin[2] yorumlama ufkunda/Mücadele ediyor çan ile ezan.]

[2] **İmam-ı Azam Ebu Hanife (699-767):** Sünnî İslam anlayışı içerisindeki dört büyük mezhepten biri olan Hanefiliğin kurucusu, büyük İslam âlimi ve hukukçusu Numan bin Sabit İmam-ı Azam Ebu Hanife hakkında bk. Mustafa Uzunpostalcı, Yusuf Şevki Yavuz, Ali Bardakoğlu, "Ebû Hanîfe", *DİA*, c. 10, İstanbul 1994, s. 131-145. (h.n.)

HÜSEYİN-İ MAZLUMA[3]

Ser-i mübarekin ey kurre-i dü-çeşm-i Rasûl
Şehâdetinde senin ten-cüdâ olup gitti;
Bugün de tâli-i İslâm'a bak ki meşhedini
Verip adûya yetim-i vatan-cüdâ etti
16 Mayıs 1917

[Ey Peygamber'in iki gözünün aydınlığı, senin mübarek başın/Şehit edilirken teninden ayrılıp gitti/Bugün de İslâm'ın talihine bak ki mezarını/Düşmana verip vatandan ayrı yetim eyledi.]

[3] **Hazret-i Hüseyin (626-680):** Hazret-i Peygamber'in torunu, Hazret-i Ali ve Hazret-i Fâtıma'nın oğlu, Kerbela'da Emevi Hükümdarı Yezid'in gönderdiği ordu tarafından şehit edilen Hazret-i Hüseyin hakkında bk. Ethem Ruhi Fığlalı, İlyas Üzüm, "Hüseyin", *DİA*, c. 18, İstanbul 1998, s. 518-524. (h.n.)

DİCLE VE BEN

Mavi göklerle câbecâ öpüşen
Mütefekkir duruşlu kubbelerin
Zîr-i sakfında titreyen ervah
Ra'şedâr-ı semûmudur kederin

[Mavi göklerle yer yer öpüşen/düşünceli duruşlu kubbelerin/çatısı altında titreyen ruhlar/titreyen samyelidir kederin]

Bir musibettir ehl-i İslâm'a
-Bir musibet ki hârikulâde-
Yaşıyorken de… Can verirken de
Ağlarım ser-nüvişt-i Bağdat'a

[Bir felakettir Müslümanlara/Bir felaket ki harikulade/ Yaşıyorken de can verirken de/Ağlarım Bağdat'ın alınyazısına.]

Çehresinden uçan yetimiyyet
Ufkuna olmamış mı hüzn-âver?..
Yine bilmem güzel midir o kadar?..
O mükevkeb, o muhteşem geceler!..

[Çehresinden uçan yetimlik/Ufkuna hüzün getirmemiş mi?/ Yine bilmem güzel midir bu kadar?/O yıldızlı, o muhteşem geceler!]

Ey Irak'ın melike-i nâzı,
Kalacaksak cihanda biz sensiz,
Yeryüzünde değil bu ömr-i zelil,
Âhretde cinânı istemeyiz!..

[Ey Irak'ın nazlı melikesi!/Kalacaksak cihanda biz sensiz/Değil yeryüzündeki bu aşağılık ömrü/Ahiretteki cennetleri bile istemeyiz.]

O senin ufk-ı târmârında
Hıçkıran, ruhumuzdur ey Bağdat!
Aynı âguş içinde birlikte
Geçen a'sârı etmek ister yâd:

[O senin perişan ufkunda/Hıçkıran, ruhumuzdur ey Bağdat!/ Aynı kucak içinde birlikte/Geçen asırları etmek ister yâd!]

Yed-i ihmâlimizde dört yüz yıl
Kanadın, gizli bir cerîha gibi.
Bilmedik biz senin de kıymetini:
Derd-i millîmizin budur sebebi!..

[İhmâlimizin elinde dört yüz yıl/Kanadın, gizli bir yara gibi/Bilmedik biz senin de kıymetini/Millî derdimizin budur sebebi.]

Düşmanın zîr-i pây-ı kahrında
Çırpınırken o belde-i hulefâ,
Söyle ey Dicle, ey mübarek nehir,
Şuh ve lâkayt akar mısın hâlâ?..

[Düşmanın kahreden ayakları altında/Çırpınırken o halifeler diyarı/Söyle ey Dicle, ey mübarek nehir/Şuh ve lâkayt akar mısın hâlâ?]

Geçme lâkayt önünden ey Dicle,
Hürmet et matem-i muazzamına[*]
O tegafülden incinir belki
Münkesir kalb-i girye-bârı yine!..

[Lâkaytça geçme önünden ey Dicle!/Hürmet et muazzam matemine/O bilmezlikten gelişten incinir belki/Gözyaşı döken kırılmış kalbi yine!]

Geçme bî-his… Bu kimsesiz kavmin
İnkılap et sirişk-i hasretine,
Cânibinde yükselen şehrin
Yüz sürerken cidâr-ı ismetine

[Geçme hissiz… Bu kimsesiz kavmin/Dönüş, hasret gözyaşına/ Yanında yükselen şehrin/Yüz sürerken günahsızlık duvarına]

De ki: — Ey mefhar-ı sema-yı Irak,
Yine İslâm ilinde matem var,
Yolunur deste deste her yerde
Kara bahtın gibi siyah saçlar;

---

[*] Aslı "muazzezine" idi. Fakat ben kafiyedeki zaafı nazarıdikkate almayarak "muazzamına" dedim. (S. N.)

[De ki: Ey Irak semasının gururu/Yine İslâm ülkesinde matem var!/ Yolunur deste deste her yerde/Kara bahtın gibi siyah saçlar.]

De ki: — Sahralarında ey Bağdat,
Sürülerle gezerse ceylanlar,
Beride mateminle girye-nisâr,
Nice ceylan bakışlı gözler var!..

[De ki: Çöllerinde ey Bağdat/Sürülerle gezerse ceylanlar/Beride mateminle gözyaşı döken/Nice ceylan bakışlı gözler var!]

Dicle, Bağdat'a ninniler söyle,
O senin tıfl-i şir-hârındır;
Bunu tarihe sor unuttunsa;
Ebedî dâr-ı iftiharındır.

[Dicle, Bağdat'a ninniler söyle/O senin süt emen çocuğundur/ Bunu tarihe sor unuttunsa/Ebedî gurur duyacağın ülkendir.]

Aynı ufk-ı vatanda doğduk biz,
Beşiğim menbaınla karıştı…
-Oralardan da geçti seyl-i bela,
O da bilmem ne hâldedir şimdi-

[Aynı vatanın ufkunda doğduk biz/Beşiğim kaynağınla karıştı/ -Oralardan da geçti bela seli/O da bilmem ne hâldedir şimdi-]

Bir iken menbaınla mansabbın,
Başka girdaba insibab ettin;
Bu vefasızlığınla kalbimizi
Munfail, muztarip, harap ettin!..

[Kaynağınla döküldüğün yer bir iken/Başka girdaba karıştın/ Bu vefasızlığınla kalbimizi/Gücenik, ıztıraplı, harap ettin.]

Yatağında yabancı yokken hiç
-Her düşündükçe sızlıyor ciğerim-
Verdin ağyâra en güzel yerini
Sana ey Dicle şimdi muğberim!..

[Yatağında hiç yabancı yokken/-Her düşündükçe sızlıyor ciğerim-/ Ellere verdin en güzel yerini/Şimdi ey Dicle sana kırgınım!]

Bilirim, sus, bizim de cürmümüzü!..
Belki senden daha günahkârız,
Onu ihmâl edip de dört yüz yıl,
Şimdi bir başka müştekâ ararız.

[Bilirim, sus, bizim de hatamızı/Belki senden daha günahkârız/Onu ihmal edip de dört yüz yıl/Şimdi bir başka şikâyet konusu ararız.]

Yatıyor çöllerinde yüz bin genç…
-Hepsi Bağdat'a oldular kurban-
Onların hun-ı hârrı olmaz mı?
Can yakan bir vesile-i gufrân!..

[Çöllerinde yatıyor yüz bin genç/-Hepsi Bağdat'a oldular kurban-/ Onların sıcacık kanı olmaz mı/Can yakan bir rahmet vesilesi?]

Nişantaşı, 6 Mart 1917

YÂR-I NÂİM
[UYUYAN SEVGİLİ]

Ne o çehrende anbean kararan?..
Beni korkuttu gördüğün rüya!..
O karanlık, ölümlü uykundan
Söyle Bağdat, uyanmadın mı daha?..

[Ne o yüzünde gittikçe kararan/Beni korkuttu gördüğün rüya/O karanlık, ölümlü uykundan/Söyle Bağdat, uyanmadın mı daha?]

Ufuk ağarmış, güneş doğar belki
Yine her yer şükûfe-zâra döner;
Bu huzûzât içinde akşamki
Elem-i müşta'il de belki söner!..

[Ufuk ağarmış, güneş doğar belki/Yine her yer çiçek bahçesine döner/Bu zevkler içinde akşamki/Yanıp tutuşan elem de belki söner!]

Ben eminim bu matemî firkat
Geçecektir, yine "behişt-âbâd"
Olacaksın… Eminim… Ah, fakat!..
Yâr u ağyâr önünde ey Bağdat,

[Ben eminim bu kederli ayrılık/Geçecektir, yine "cennet gibi"/ Olacaksın… Eminim… Ah, fakat!../Dost düşman önünde ey Bağdat,]

Hasm-ı âmâle, düşman-ı hisse
Çiğnetip durma hurmalıklarını,
Adalâtın takallüs eylemese,
Duymasam gizli hıçkırıklarını.

[(Bir önceki cümlenin son satırının devamı olarak): Emellerinin hasmına, hislerinin düşmanına/Çiğnetip durma hurmalıklarını/ Adalelerin kasılmasa/Duymasam gizli hıçkırıklarını.]

Seni ölmüş… ve büsbütün ölmüş
Sanarak münkesir, harap olurum;
Bizi de öldürür diğer bir ölüş
Yani senden müebbeden mahrum